

تفسیرهای موسع و مضیق از امنیت انسانی

با پایان یافتن جنگ سرد و فروپاشی شوروی سابق و طرح مباحث جدید در زمینه امنیت‌پژوهی، ایده امنیت انسانی از پیوند دو حوزه توسعه و امنیت شکل گرفت.

خبرگزاری مهر-با پایان یافتن جنگ سرد و فروپاشی شوروی سابق و طرح مباحث جدید در زمینه امنیت‌پژوهی، ایده امنیت انسانی از پیوند دو حوزه توسعه و امنیت شکل گرفت. در سال 1994 با انتشار گزارش سازمان ملل متحد در مورد برنامه توسعه، مورد توجه بیشتر کارشناسان سیاسی و اقتصادی قرار گرفت. امنیت انسانی با ویژگی‌های "جهان‌شمولی"، "بازدارندگی" و "انسان‌محوری" تهدیدهای معطوف به امنیت انسان‌ها را در هفت دسته فرد، جامعه، سیاست، اقتصاد، غذا، بهداشت و محیط زیست طبقه‌بندی کرده است.

در خصوص امنیت انسانی دیدگاه‌های گوناگونی وجود دارد و تعریف واحد و مشترک و مورد توافق میان همگان در خصوص آن وجود ندارد. اما در یک تقسیم‌بندی می‌توان دیدگاه‌های موجود را به دو دسته "موسع" و "مضیق" تقسیم‌بندی کرد.

تفسیر موسع از امنیت انسانی

مفهوم موسع از امنیت انسانی بر همه اشکال آسیب‌پذیریهای انسانی توجه و تأکید دارد. از اینرو هر گونه تهدید از هر منبعی را دربرمی‌گیرد؛ بر خلاف دیدگاه مضیق که خشونت سازمان یافته سیاسی را مورد شناسایی قرار می‌دهد. بر اساس این دیدگاه امنیت انسانی تنها "آزادی از ترس و هراس" نیست بلکه همچنین آزادی از احتیاج دیدگاه موسع بر سایر اشکال خشونت و سایر تهدیدات از جمله بلایای طبیعی، بیماری‌ها، تخریب محیط زیست، گرسنگی، بیکاری و نابسامانی و رکود اقتصادی توجه می‌کند.

این دیدگاه توسط برخی از اسناد سازمان ملل از جمله اسناد سازمان ملل درباره امنیت انسانی بعد از 1994، گزارش توسعه انسانی سازمان ملل (HDR) (1994)، برنامه توسعه سازمان ملل (UNDP) (1994)، شورای اروپا و گروه بارسلون و کمیسیون امنیت انسانی مورد توجه قرار گرفته است.

در حالیکه برخی با دیدگاهی تقلیل‌گرایانه بر تهدیدهایی چون بیماری‌ها و بلایای طبیعی تأکید دارند اما برخی با رهیافت و دیدگاهی موسع همه تهدیدها و آسیب‌های متوجه آزادی انسان و کرامت انسانی از جمله تهدیدهایی چون گرسنگی، بیماری‌ها، بلایای طبیعی، نابسامانی اقتصادی و سرکوب سیاسی را مورد توجه قرار می‌دهند. در اسناد سازمان ملل و مباحثات و مناظراتی که پیرامون امنیت انسانی در این سازمان صورت گرفته، امنیت انسانی اغلب از ترکیب و پیوند دو اصل و ستون منشور سازمان ملل که بنیانی برای تحقق حقوق بشر است حاصل شده است. این دو اصل عبارتند از: آزادی (رهایی) از نیاز و آزادی (رهایی) از ترس.

از دو سند سازمان ملل یعنی گزارش توسعه انسانی (HDR) (1994) و برنامه توسعه سازمان ملل (UNDP) (1994) به عنوان دو منبع برای استفاده از مفهوم امنیت انسانی در دوران معاصر یاد می‌شود. نکته قابل توجه این است که صورت بندی و تعریف دقیق مفهوم امنیت انسانی سخت و دشوار است. چرا که مانند سایر مفاهیم بنیادی دیگر مانند آزادی انسان، امنیت انسانی نیز از جمله مفاهیمی است که در صورت فقدان آن راحت‌تر تعریف می‌شود. از اینرو شاید مردم نتوانند امنیت را تعریف کنند ولی به خوبی فقدان آنرا درک می‌کنند.

در گزارش "امنیت انسانی اکنون: حمایت و تقویت مردم" کمیسیون امنیت انسانی (Commission on Human Security) در خصوص امنیت انسانی تعریفی ارائه می‌کند که همپوشانی قابل توجهی با گزارش توسعه انسانی سال 1994 دارد. این گزارش تلاش دارد تا شکاف میان دو دیدگاه موسع و مضیق از امنیت انسانی را پر کند.

این گزارش به جزئیات تهدیدهایی که متوجه امنیت انسانی است نپرداخته اما به جای آن به مجموعه‌ای گسترده از حقوق و آزادی‌های اولیه و اساسی که مردم باید از آن بهره‌مند باشند پرداخته است. به رغم این موضوع، این گزارش نمونه‌ها و مثالهایی از تهدیدات مهم از جمله آلودگی زیست محیطی، تروریسم فراملیتی، جابجایی گسترده جمعیتی، بیماری‌های واگیردار و سرکوب و محرومیت بلند مدت ارائه کرده است.

این گزارش علاوه بر دولت بر بازیگران دیگر از جمله NGO ها، سازمانهای منطقه‌ای و جامعه مدنی در مدیریت امنیت انسانی

تأکید دارد و توانمندسازی مردم را به عنوان مهمترین شرط امنیت انسانی مطرح می کند و بر این نکته تأکید می کند که امنیت دولتی و امنیت انسانی تقویت کننده یکدیگر هستند و به یکدیگر وابسته هستند.

این گزارش بخشهایی را به اختصاص داده که در برابر تهدیدهای مناقشات خشن، فقر و امنیت اقتصادی، بهداشت و دانش آسیب پذیر هستند که این تهدیدات با 7 حوزه ای که گزارش HDR در سال 1994 ارائه داده همپوشانی دارد.

همچنین این دیدگاه توسط "تاکور" (Thakur) که از اعضای کمیسیون امنیت انسانی سال 2003 سازمان ملل بود بیان شده است. کمیسیون امنیت انسانی سال 2003 سازمان ملل به ریاست مشترک "آمارتیا سن" و "ساداگو اگاتا" تشکیل شد. تاکور بیان می دارد که "هدف امنیت انسانی حفظ هسته ضروری حیات همه انسانها به شیوه ای است که آزادیها و رضایت انسانی را توسعه و ارتقاء بخشد."

طرفداران دیدگاه موسع امنیت انسانی معتقد هستند که دولتها باید در کنار مسئولیت امنیتی که برای خویش قائلند (یعنی حفظ مرزها و ممانعت از تجاوز بیگانگان) به مسئولیتهای دیگری چون بهداشت، وضع رفاهی و سطح زندگی شهروندان توجه کنند. به این ترتیب اگر از منطق آزادی منفی و آزادی مثبت به قضیه نگاه کنیم هم به رفع موانع و عوامل مخل (آزادی منفی) توجه می شود و هم به توانمندسازی انسانها و شهروندان (بعد مثبت آزادی).

دیدگاه مضیق به امنیت انسانی در سازمان ملل متحد

دیدگاه مضیق به امنیت انسانی بر تهدیدهای ناشی از خشونت به ویژه خشونت سیاسی سازمان یافته تأکید دارد. بر اساس این دیدگاه تهدید سیاسی مردم از سوی دولت یا هر بازیگر سازمان یافته سیاسی دیگر، کانون مناسبی برای مفهوم امنیت انسانی است. این دیدگاه امنیت انسانی را اینگونه تعریف می کند: "حفاظت افراد و اجتماعات از جنگ و دیگر اشکال خشونت."

این تعریف از امنیت انسانی به صورت "آزادی از ترس" تهدید یا به کارگیری خشونت سیاسی، ساده و خلاصه شده است. بنابراین از تعریف موسع امنیت انسانی به معنای "آزادی از احتیاج" متمایز است.

دیدگاه مضیق به امنیت انسانی در "شبکه امنیت انسانی" (Human Security Network) در سازمان ملل و گزارشهای امنیت انسانی سالانه قابل مشاهده است.

.....

عبدالکریم پهلوانی